

Ю. А. ПРИЛЕПШЕВА*

МІЖНАРОДНА НАУКОВА КОНФЕРЕНЦІЯ “УКРАЇНА У ДРУГІЙ СВІТОВІЙ ВІЙНІ: ДЖЕРЕЛА ТА ІНТЕРПРЕТАЦІЇ (ДО 65-РІЧЧЯ ВЕЛИКОЇ ПЕРЕМОГИ)”

Відповідно до Указу Президента України № 403 від 23 березня 2010 року “Про додаткові заходи щодо відзначення 65-ї річниці Перемоги у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 років” 27 квітня 2010 року у Меморіальному комплексі “Національний музей історії Великої Вітчизняної війни 1941–1945 років” відбулася Міжнародна наукова конференція “Україна у Другій світовій війні: джерела та інтерпретації (до 65-річчя Великої Перемоги)”.

Конференція пройшла в Рік ветеранів Великої Вітчизняної війни 1941–1945 років під знаком збереження історичної пам’яті та формування у молодого покоління почуття патріотизму, поваги до ветеранів та учасників війни та вдячності за їх героїчний подвиг.

Організатори та учасники: Міністерство оборони України, Міністерство культури і туризму України, Державний комітет архівів України, Інститут історії України НАН України, Меморіальний комплекс “Національний музей історії Великої вітчизняної війни 1941–1945 років”, Національний військово-історичний музей України, Національний університет оборони України, Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, Молодіжна громадська організація “Київський клуб “Червона Зірка”.

У роботі конференції взяли участь близько 120 вчених-істориків, провідних фахівців архівної та музейної справи з 48-ми організацій та установ 11-ти областей України та АР Крим, Російської Федерації, Республіки Білорусь, а також ветерани війни.

У Вітальному адресі Прем’єр-міністра України М. Я. Азарова учасникам конференції підкреслено, що нині “спільні зусилля тих, хто збері-

* *Прилепішева Юлія Анатоліївна* – кандидат історичних наук, начальник управління інформації та міжнародного співробітництва Держкомархіву України.

Відкриття міжнародної наукової конференції. Вступне слово В. А. Смолія, директора Інституту історії України НАН України, академіка НАН України

гає та досліджує документальну пам'ять стануть на заваді фальсифікаціям історії війни, зупинять перегляд її результатів, сприятимуть розвитку гуманістичних цінностей та подальшому міжкультурному діалогу”.

Історія Великої Вітчизняної війни хвилює дослідників, белетристів, мільйони простих людей, котрі намагаються віднайти найбільш вичерпну версію подій визначної історичної ваги. У той же час окремі з них спрямовують свої зусилля на переосмислення їх у світлі нових, раніше не відомих фактів, інші – відповідно до тих чи інших політичних та ідеологічних настанов.

Директор Інституту історії України НАН України, академік НАН України В. А. Смолій у вступному слові до учасників міжнародної наукової конференції констатував, що в останні роки надруковано низку книжок, заміток, рецензій, наукових праць, присвячених історії Великої Вітчизняної війни, рівень яких є досить високим. Цей процес був досить неоднорідним, непростим і характеризувався як позитивною динамікою, так і певними тіньовими сторонами. Доступною стала джерельна база, виняток становлять лише дипломатичні документи та архіви спецслужб, хоча вони також потрохи відкриваються. Відзначається зростання ролі усних джерел, про що свідчить поява низки книг з усної історії війни, з використанням записів спогадів в'язнів концтаборів та інших місць примусового утримання військовополонених та цивільного населення, остарбайтерів; проводиться анкетування безпосередніх учасників цих подій.

Пленарне засідання
міжнародної наукової конференції

Поява фальсифікацій окремих фактів історії Великої Вітчизняної війни ставить перед істориками завдання осмислити теоретико-методологічний аспект війни. В. А. Смолій відзначив, що на яких би рівнях не вивчалася війна, її можна досягнути лише шляхом синтезу всіх джерел. На його думку, вирішення питання можливе за умови поєднання зусиль держави та суспільства.

Архівні сховища України, книгарні не дозволяють оновити воєнний сегмент війни. Основний масив джерел зберігається в Центральному архіві Міністерства оборони Російської Федерації, розташованому в м. Подольську, в архівних установах Німеччини, в Гуверівському інституті Стенфордського університету (США). Для вивчення цих документів потрібно залучити молодих вчених з кваліфікованою мовною підготовкою.

На окреме дослідження чекає історія простої людини на війні, в окупації тощо. Уваги потребують статистичні дані щодо людських та матеріально-технічних втрат періоду війни, які потрібно ретельно переглянути, оскільки дані, що наводяться в сучасних дослідженнях мають розбіжності.

Підсумовуючи, В. А. Смолій відзначив, що формування національної пам'яті потребує значної уваги з боку держави. Війна – це остання межа нецивілізованого вирішення будь-якого конфлікту. Тим бажанішим є мир, тим величнішою Перемога.

Голова Державного комітету архівів України О. П. Гінзбург у своїй промові підкреслила, що архіви своєю науково-видавничою, виставковою та інформаційною діяльністю сприяють висвітленню історії Великої Вітчизняної війни, окремі аспекти якої можна дослідити за архівними джерелами. Однак самої лише документальної бази не достатньо для об'єктивного відтворення тогочасної ситуації. Потрібно вивчати усну історію війни, спогади учасників тих подій. Для майбутніх поколінь Перемога їх дідів та прадідів у Великій Вітчизняній війні – це урок патріотизму, любові до Батьківщини.

Від імені ветеранів до учасників конференції звернувся Герой України, академік НАН України, учасник Великої Вітчизняної війни П. Т. Тронько, який у своєму виступі пригадав віхи свого бойового шляху, зокрема участь в обороні Києва. У центрі його промови перебувало питання збереження документальної пам'яті про ці події, донесення до сучасної молоді та майбутніх поколінь найважливіших фактів про найдраматичніші періоди війни, про велику ціну Перемоги. П. Т. Тронько відзначив, що йому, як ветерану, боляче знайомитися з окремими сучасними публікаціями, що містять нове бачення тих трагічних подій, яке виявилось у тому, що поряд з дослідженням “білих плям” окремих епізодів бойових операцій та інших подій у громадському та політичному житті колишнього СРСР періоду війни, з'явилося чимало фальсифікацій, які не мають під собою документального підґрунтя.

З вітальним словом до учасників конференції також звернулися голова Департаменту гуманітарної політики Міністерства оборони України І. І. Тищенко, заступник Міністра культури і туризму України О. Г. Бенч, генеральний директор Центрального музею Збройних Сил Російської Федерації (Москва), кандидат історичних наук О. К. Ніконов.

На пленарному та секційних засіданнях учасники конференції обмінялися думками з приводу таких тем, як історіографія та джерела до історії України періоду Другої світової війни, бойові дії на українському театрі війни, окупаційний режим на території України, радянський рух Опору та український самостійницький рух, суспільно-політичні та економічні процеси, проблеми історичної пам'яті народу.

Знаковим є те, що тематика Другої світової та Великої Вітчизняної війни, яка досліджується істориками старшого та середнього поколінь, викликає неабияку зацікавленість у молодшого покоління вчених-істориків, що свідчить про їх громадянську позицію. Інтерес суспільства до подій цих років, до безпосередніх учасників бойових дій та свідків, які, на жаль, відходять від нас, зростає рік у рік.

Цього ж дня для учасників конференції в увідному залі головної експозиції музею було організовано урочисте відкриття документальної виставки “Війна і Перемога в історичній пам'яті українського народу”. Це третя, підготовлена Меморіальним комплексом спільно з Держко-

мархівом, документальна виставка у рамках спільного проекту “Війна. Документ. Пам’ять”, присвяченого 64-й річниці Перемоги у Другій світовій війні та 65-й річниці визволення України від гітлерівських загарбників. В експозиції виставки було представлено понад 2000 оригінальних та копійних документів з фондів центральних та обласних архівів України, держархівів АР Крим, міст Києва та Севастополя, фондowego зібрання Меморіального комплексу. Експоновані на виставці документи систематизовано у тематичні розділи, що висвітлюють різноманітні аспекти гігантського полотна, з якого складається історична пам’ять про героїчне минуле українського народу.

Надзвичайно цікавими є оригінали архівних документів, що раніше не експонувалися, з фондів Центрального державного архіву вищих органів влади та управління, Центрального державного архіву громадських об’єднань та Галузевого державного архіву Служби зовнішньої розвідки України. Широкій громадськості представлено оригінали окремих наказів воєнного часу, зокрема про здачу продовольства та мобілізацію молоді на роботу до Німеччини, переліку періодичних видань Райхскомісаріату України, а також документи окупаційних фондів Е. Коха та А. Розенберга, матеріали Надзвичайної державної комісії з установаження та розслідування злочинів німецько-фашистських загарбників, постанови з “Окремої папки” до протоколу засідання Політбюро ЦК КП(б)У 1943 року, документи справи С. Руднева, рукописи О. Довженка, розсекречені на початку 2010 року документи 1941–1945 років, що зберігалися в архіві зовнішньої розвідки України.

Чи не найбільший інтерес присутніх викликав розділ виставки “Непрочитані листи 41-го”, у якому експонувалася колекція з понад тисячі кореспонденцій червня-вересня 1941 року, які залишилися невідправленими на пошті м. Кам’янець-Подільський та були вивезені окупантами до Відня. 67 років ці листи перебували у музеях Австрії, але не тільки не досліджувалися, а навіть не були прочитаними. На початку 2010 року вони були передані Державною службою контролю за переміщенням культурних цінностей через державний кордон України до фонду Меморіального комплексу, співробітникам якого вже вдалося розшукати близько 200 родин адресатів. Ця колекція – унікальний і надзвичайно цінний джерельний комплекс, що дає можливість дослідити соціальну психологію та суспільну мораль радянських громадян у кризових умовах початкового періоду війни.